

Mielenterveyspolitiikka nousee innovaatiopolitiikan ytimeen

VAPPU TAIPALE

Käsittelen seuraavassa ilmiöitä, jotka vaikuttavat hyvinvointialaan sekä hyvinvointitutkimuksen suuntiin ja mahdollisuuksiin. Nämä asiat ovat saaneet eri aikoina erilaisia painotuksia politiikassa, hallinnossa ja tutkimuksen piirissä. Lähitulevaisuudessa ne muuttuvat entistä merkityksellisemmiksi. Keskityn mielenterveyspolitiikan, hyvinvointipolitiikan ja innovaatiopolitiikan suhteisiin poliittisen, hallinnollisen ja tutkimusmaailman näkökulmista.

Mielenterveyspolitiikka nousee – ja kokee takaiskuja

1960-luku vaati oikeutta syrjäytettyjen ryhmien tarpeille ja nosti siinä yhteydessä mielenterveyskysymykset esille. Terveyspolitiikka tarttui haasteeseen. Tahtoa ja kansainvälisiä esimerkkejä löytyi. Haluttiin irtautua laitoseskeisyyden raskaasta perinteestä. Mielisairaanhoidon muuttui mielenterveystyöksi. Tietoisella toimintapolitiikalla siirrettiin voimavaroja avohoitoon ja potilaiden sosiaaliseen kuntoutumiseen.

1970-luvulla olin sihteerinä sittemmin psykiatrian professorina toimineen Johannes Lehtosen kanssa Suomen Akatemian työryhmässä, joka tuotti raportin *Mielenterveystutkimuksen tausta, nykytila ja tehtäväkenttä Suomessa* (Lehtonen & Taipale 1976). Tutkimuksen oli aika irtautua mielenterveydestä käsitteenä, joka tarkoitti pelkästään mielisairausten poissaoloa. Innovatiivinen oivallus oli hahmottaa mielenterveys uusiutuvana luonnonvarana, joka koko ajan sekä kuluu että uusiutuu. Kyse ei ollutkaan syntymässä saadusta pääomasta, joka elämän kulussa hupeni. Tutkimuskenttä oli hajallaan, osaamista piti vahvistaa ja Akatemia panosti alalle.

Poliittinen tahto, hallinnollinen toteutus ja tutkimuksen lisääntyvät mahdollisuudet näyttivät kaikki viitoittavan lupaavasti tietä eteenpäin mielenterveyskysymyksille. Päätettiin käynnistää laitoshoidon vähentäminen ja panostaa avohoidon lisäämiseen. 1980-luvun valtakunnalliset suunnitelmat osoittivat systemaattisesti voimavaroja lastenpsykiatriaan ja mielenterveystyöhön koko valtakunnan alueelle. Syntyi mielenterveystyön koulutusta, ehkäisevä mielenterveysajattelu nousi esiin. Professori Yrjö Alasen johtama skitsofreniaprojekti kohdistui taudista vaikeimmaksi koettuun ja mullisti ajattelutapoja.

Jarkko Eskola analysoi osuvasti (2007), miten ”stigma mielenterveystyön ympärillä on kulttuurisesti iskostunut meihin syvälle ja sosiaalisen paineen kasvaessa se ilmaantuu ja muokkaa toimiamme jatkuvasti”.

Erikoissairaanhoidolaki oli 1990-luvulle tullessa asettanut kaikki sairaudet samalle viivalle: enää ei olisi erillisiä mielisairaanhoidonpiirejä, vaan psyykkisten sairauksien hoito muuttuisi mielenterveyslain myötä yleissairaalapsykiatriaksi. 150 vuotta oman erillisen hallintonsa alla kehittynyt mielenterveysala siirtyi sairaanhoitopiireihin: sairaudet sairauksien rinnalle.

Kun arvaamaton lama iski, mielenterveysala oli puolustuskyvytön: se jyrättiin pahasti. Mielenterveyspalvelut ajettiin takaisin marginaaliin (Taipale 1996). Tuhannet sairaalapaikat katosivat, mutta tilalle ei rakentunut sitä avohoidon voimavaraa, joka oli ollut tavoitteena alan uudistukseen lähdetessä (Taipale, I. 1998). Ehkäisevän työn vähäisistä voimavaroista tuli herkullinen säästöjen kohde. Biolääketieteellinen näkemys hoidon ainoana perusteena lannisti sosiaalilääketieteen argumentit. Kun ”keskitytään ydintoimintoihin” ja ”karsitaan rönsyt pois” niin kuin isku-

lauseet kuuluvat, häviävät näkyvistä vaatimukset monitoimijuudesta, monitieteisyydestä ja monikulttuurisuudesta, siis mielenterveystyön oleelliset elementit.

Mielenterveyskysymykset nostivat kuitenkin päätään, kun ministeri Terttu Huttu-Juntunen päätti rohkeasti viedä ilmiön Euroopan unionin agendalle vuonna 1996. Olimme vasta tulleet unionin jäseniksi, ja monista tällainen aloitus ”hullujen asialla” ei sopinut Suomen imagoon. Teema löysi kuitenkin laajan kaikupohjan, joten Suomi valitsi mielenterveyden vuonna 1999 EU-puheenjohtajuusteamakseenkin terveyspolitiikassa. Puheenjohtajamaa toisensa jälkeen kuljetti teemaa eteenpäin. Syntyi iskulause ”There is no health without mental health”. Suomen järjestämä vuoden 2005 EU:n, WHO:n ja Euroopan neuvoston yhteinen ministerikokous sitoutti jäsenvaltiot mielenterveyspolitiikan kehittämiseen. EU:n vihreä kirja mielenterveyden edistämisestä syntyi vuonna 2005.

Arkitodellisuudessa WHO:n mielenterveyspanostukset ovat vähäisiä sekä globaalisti että Euroopan alueella, ja alituinen toissijaistamisen uhka on olemassa. EU:n kansanterveysohjelmassa ei periaatteista huolimatta näy sitoutumista mielen-terveysteemoihin, vaan mielenterveys aina haihtuu näkyvistä. Odotettu EU:n mielenterveysstrategia kuihtui viime vuoden aikana toteuttamiskelvottomaksi: siitä luovuttiin, ja nyt tavoitellaan Mental Health Pact -sopimusta kesäkuun 2008 ministerikokouksessa. Entä tutkimuksessa? Olen EU:n tutkimuksen seitsemännen puiteohjelman Health-osion asiantuntijaryhmässä, viisitoista käsin poimittua asiantuntijaa tukemassa komission virkamiesten toimia. Mielenterveyskysymykset ovat paitsiossa, ja niitä on vaikea nostaa oikealla painoarvolla esille. Virkamiehet väittävät, että parlamenttia kiinnostavat vain ruumiilliset taudit. Siis hyvästi, mielenterveyspolitiikka.

Miten mielenterveyspainotus näkyy globaalisti? Millennium Development Goals, YK:n vuosituhattavoitteet eivät tunnista mielenterveyskysymyksiä, vaikka kehitysmaat kantavat raskaimman taakan stigman, huonon hoidon ja yhteiskunnallisen syrjinnän osalta. WHO:n mukaan arviolta 450 miljoonaa ihmistä maailmassa kärsii mielenterveysongelmista, suurin osa heistä asuu kehitysmaissa. Tukea mielenterveyspolitiikan uudistamiseen ei kuitenkaan löydy rikkaista maista. Science-lehti siteeraa kriittisessä artikkelissaan (Miller 2006) Maailmanpankin tylyjä pe-

rusteita: ”Ei ole riittävästi evidenssiä, jotta voitaisiin investoida köyhien maiden mielenterveyspolitiikkaan tai palveluihin.”

1960-luvulla keinot näyttivät kohtuullisen yksinkertaisilta. Kohennetaan asenteita, suhtaudutaan potilaisiin tasaveroisesti, lisätään osaamista, voimavaroja ja tutkimusta sekä rakennetaan mielenterveyden edistämistä ja häiriöiden ehkäisyä systemaattisesti.

Maailma on kuitenkin monimutkaistunut. Trendit ovat ristiriitaisia. Resursseja on tullut lisää – ja samalla kadonnut. Osaamista on tullut lisää, mutta kohdentuuko työ oikein? Professiot ovat voimistuneet, samalla kun puhutaan moniammatillisuudesta. Lasten hyvinvointi on lisääntynyt kohisten, mutta hyvinvointierot ovat kasvaneet ja pahoinvointioireet yleistyneet. Suomessa lienee kohta lastenpsykiatreja väestöön suhteutettuna eniten maailmassa – määrällä ei siis ratkaista ongelmia. STM:n, Stakesin ja KTL:n kymmenuotinen itsemurhien ehkäisyprojekti oli aikanaan menestyksellinen, ja itsemurhien määrän lasku jatkuu edelleenkin. Itsemurha tai mielisairaus ei ole meillä lehdistön sosiaalipornoa, vaan media suhtautuu varsin asiallisesti. Ministeri Liisa Hyssälän Masto-hanke tarttuu masennuksen ongelmaan. Helsingin rautatieasemaa nimitetään maan suurimmaksi avohoitokeskukseksi: asunnottomien joukkoon rekrytoituu aiempaa enemmän nuoria ja mielenterveysongelmaisia. Yhä vielä raskaat palvelut imevät suurimmat voimavarat, oli sitten kyse lasten huostaanotoista tai aikuisten tarpeista. Valtakunnassamme laaditaan paraikaa mielenterveys- ja päihdetyön strategiaa. Elämme keskellä paradokseja.

Ongelma on mielenterveystyön laaja-alaisuus ja toisaalta lääketieteen tautikeskeisyys. On periaatteellisesti ja älyllisesti vaikeata, jopa väärin, ajaa mielenterveystyön asiaa tautikeskeisesti, vaikka se voisi lyhyellä tähtäyksellä toimia. Public health -näkökulma eli kansan terveyden laaja-alainen mieltäminen olisi oikeampi lähtökohta. Public health -toimijat kuitenkin unohtavat mielenterveyden ja vierastavat sitä.

Politiikka, tutkimus ja hallinto

Yhteisiä asioita hoidetaan politiikan, hallinnon ja tiedon, siis tutkimuksen ja kehittämistoiminnan yhteistuumiin. Mielenterveystyön tarpeet on aina sovittava näihin puitteisiin.

Neljänkymmenen vuoden aikana on nähty monia aaltoja. Venäläinen itsevaltainen päällikkövirastojen perinne ja ruotsalainen kolleginen, loputtomasti keskustelevala toimintamalli ovat vaikuttaneet historiaamme. Aluksi valtio kasvoi, syntyi runsaasti keskusvirastoja. Sitten laajempi kansainvälistyminen toi meille New Public Managementin ideologian: normien perkaus, kaksiportainen hallinto, keskusvirastojen lakkauttaminen, tulosohejaus, tuottavuusideologia (Taipale 2008).

Laman aikana hallinto oli sylkykuppina. Erityisesti valtionhallintoa syyllistettiin lamaan joutumisesta. Hallinto toimi lama-ajan taloudellisena syyllisenä, taakkana, jota kukaan ei tarvitsisi. Byrokratia muuttui vain pahaksi byrokrationa. ”Virkamies syö pöydässään.” Tilanne on hiljalleen kohentunut, mutta hallinnolla on edelleen matala profiili.

Valtio tyhjenee nyt koko Euroopassa, analysoivat brittisisiologit. Se tyhjenee globalisaatio-prosessissa ”ylöspäin”, laajemmaksi vastuuksi Euroopan unionissa ja parhaimmillaan myös Yhdistyneissä kansakunnissa. Se tyhjenee ”alas”, kohti paikallishallintoa, kansalaisyhteiskuntaa, kohti asiakkuuden ja kuluttajuuden konseptia. Se tyhjenee kohti kolmatta sektoria, jossa hyväntekeväisyys ottaa mittaa vapaaehtoistyöstä ja non-profit-organisaatioiden eloonjäämismahdollisuuksista. Mutta se tyhjenee myös ”ulos”, kun valtion vastuuta ja toimia siirretään liikelaitoksille, yrityksille ja markkinoille.

Politiikan, hallinnon ja tutkimuksen suhteet muodostavat ikään kuin kolmion, jonka eri kulmista odotukset ja vaatimukset muita partnereita kohtaan ovat erilaisia. Kenttä on jännitteinen, ja kustakin kulmasta katsottuna ilmiöt ovat erilaisia. Itselläni on ollut mahdollisuus työskennellä kaikilla näillä aloilla, ja mielestäni niiden tarkasteleminen selittää joitakin haasteita ja ongelmia. Kustakin lähtökohdasta operoidaan omalla logiikallaan ja omalla oikeutuksellaan. Pinnallinen analyysi toisten toimintatavoista on tilanteeseen sisäänrakennettuna, ja se merkitsee taipumusta väheksyä toisia toimijoita, heidän kykyjään ja heidän rationaliteettejaan.

Hyvinvoinnin ja terveyden alalla politiikan, hallinnon ja tutkimuksen suhteet ovat vielä erityisen monisäikeisiä. Hyvinvointi arjessa on meidän kaikkien asia. Se ei ole tutkimuksen omaa aluetta, jota muut eivät ymmärtäisi, kuten perustutkimus monelta osin on. Hyvinvointistrategioiden arvioinnissa, köyhyystutkimuksessa, sosiaali-

lääketieteen ja mielenterveyshyönteön kysymyksissä ihmisten mielipiteet ja kokemukset ovat aina sitä taustaa, jolla tulosten toivottavuutta ja oikeellisuutta punnitaan. Kansalaisnäkökulmaa ei voida välttää: kaikilla on käsitys siitä, miten asiat ovat ja miten niiden pitäisi olla, oli tämä käsitys sitten subjektiivinen tai objektiivisuuteen pyrkivä.

Demokratia on välttämätön

Poliittinen päätöksenteko on demokratian pohja. Poliitiikka, yhteisten asioiden hoito, on tarpeen, jotta suuret strategiset ongelmat ratkaistaisiin demokraattisesti. Poliitiikka on parhaimmillaan näkemyksellistä, ideologista sanan parhaassa mielessä. Maissa, joissa on kaksipuoluejärjestelmä, onnistutaan säilyttämään illuusio poliittisten valtavirtojen ratkaisevista eroista ja hallinto vaihtuu käskijöiden kera. Suomessa on aina eletty monipuoluejärjestelmässä ja koalitionhallitusten kanssa. Puoluekenttä samankaltaistuu, sen ratkaisut virkamiesmäistyvät, eroja ei tunnusteta tai tuoda esille, media on yhä enemmän läsnä ja politiikan teko henkilöityy: kaikille tuttu kehitys. Henkilöityminen ei ole niin vaarallista kuin politiikan yksipuolistuminen. Poliitiikka tyhjenee politiikasta.

Poliittinen päättäjä on nykyisin valistunut ja moderni. Hän on saanut valtuutuksen toimiinsa kansanvallalta ja kantaa siitä vastuutaan, jota testataan määräajoin. Hän odottaa hallinnon palvelevan päätöksentekoa. Jos politiikka tyhjenee ideologiasta, päättäjät ovat yhä enemmän riippuvaisia virkamiehistä. Monet poliitikot ottavat hyvän virkamiehen roolin. Hallinto tunkee läpi politiikan.

Moderni poliitikko kysyy evidenssiä. Evidence-based policies? Monissa asioissa tarvitaan näyttöä seurauksista ja vaikutuksista. Kun edetään lainsäädäntöön asti, on syytä punnita haluttuja ja tarakoittamattomia vaikutuksia. Mutta ei pidä unohtaa, että politiikan tehtävänä on kantaa lippua. Emme ikinä olisi saaneet aborttilainsäädäntöä, isyyslomaa, subjektiivista oikeutta päivähoitoon tai päätöksiä pakolaispolitiikasta, ellei meillä olisi ollut rohkeita poliitikkoja. Joskus on tehtävä päätöksiä kansan enemmistön tahtoa vastaan, ilman evidenssiä, yhteiskunnan parhaaksi.

Poliitiikalla on ehdoton oikeus asettaa tutkimukselle kysymyksiä. Poliitiikan kysymykset tutkimukselle eivät aina vain ole sellaisia, että niihin voitaisiin antaa yksiselitteinen vastaus nopeasti

ja halvalla. ”Passivoiko sosiaaliturva kansamme”, ”pitääkö pientä lasta hoitaa kotona vai päivähoi-dossa”, ”onko naisten korkea koulutustaso mies-ten elämänlaadun uhka”, ”pitääkö yliopistot sää-tiöittää, jotta tutkimus olisi korkeatasoisempaa”. Kun kannanottoja ei tule, syntyy käsitys tutkijois-ta norsunluutorneissaan, kaukana elämän todeli-suudesta. Poliitiikka ottaa sitten kantaa, kyllä tai ei, tutkijan hämmennykseksi.

Ennen poliittinen päätöksenteko käytti komi-tealaitosta apunaan. Parlamentaarisissa komite-oissa pohdittiin, kiisteltiin ja ratkaistiin monia asi-oita pitkänsitkeässä aikataulussa, hallitus ja oppo-sitio yhdessä. Kaikki eturyhmät olivat koolla. Tul-okset olivat enemmän tai vähemmän laadukkai-ta kompromisseja, joiden mukaan edettiin. La-man jälkeen siirryttiin selvitysmieskäytäntöön: asiat annettiin yhden tai kahden henkilön rat-kaistavaksi. Saatiin nopeita, toivottuja ratkaisui-ja ja hyviä näkemyksiä, mutta myös huteja. Sel-vitykset ovat hyvää vauhtia menettämässä uskot-tavuuttaan ja vaikuttavuuttaan. Tarvitaanko poli-tiikan tavoitteille ohut pintasilous näennäistä asiantuntijuutta?

Hyvä byrokratia on luottamuksen osa

Hallinnon suhde politiikkaan on kompleksinen. Monesti se näkyy pinnallisena, paternalistisena suhteena poliittikkoihin. ”Ministerit menevät ja tulevat, mutta hallinto pysyy...” Hallinnon suu-rena voimavarana onkin hitaus ja harkinta. Viis-ministeri kuuntelee huolella hyviä virkamiehi-ään, joilla on pitkä näkemys alan kehityksestä ja tulevaisuudesta. Mutta hän oppii pian myös, et-tä puheilla ei muuteta mitään. Lennokkaimmat-kin ideat pitää muuttaa pitkässä prosessissa en-sin ehkä hankkeiksi, sitten suosituksiksi, joskus lainsäädännöksi – vuosia kuluu. Hallinnossa viisi vuotta ja kymmenen vuotta eivät ole pitkiä aiko-ja, etenkin kun asiat siirtyvät monitoimijaisiksi, monihallinnollisiksi, EU-kentälle ja siitähän laa-jemmalle.

Kun politiikka virkamiesmäistyy, sen ohjaus-mekanismit siirtyvät hallinnon sisälle. Puolueet nojautuvat hallinnon asiakirjoihin. Virkamiehet ovat hyvin koulutettuja. Moderni hallinto haluaa käyttää tutkimusta hallinnon ja politiikan väli-neenä. Mutta yleensä hallinnolla ei ole kärsiväl-lisyyttä odottaa tutkimus- ja kehittämisprojek-tien työn tuloksia. Toimissa on vaalikauden ryt-

mi, hallitusohjelman mukainen sykli. Monet asi-at liikkuvat nopeasti. Vaikka tutkimusta haluttai-siinkin kumppaniksi, hallinnolla ei ole varaa tut-kimuksen välttämättömään elementtiin, aikaan. Kun ei voida odottaa, ratkaisut on tehtävä puoli-naisella valmistelulla. Samalla tutkijat saavat syy-tökset haluttomuudesta ja yhteistyökyvyttömyy-destä. Tutkimusystävällinen hallinto on myös herkkävarpaista: se loukkaantuu helposti tutki-mustuloksista, jotka ovat sen näkemyksille krii-tisiä.

Hallinto, erityisesti sen ydin, jota edustavat val-tiovarainministeriön toimijat, ottaa johtajuuden monien uskomusjärjestelmien suhteen. Yksityi-nen palvelutuotanto on tehokkaampaa kuin jul-kinen. Varmaan jossain joiltain osin onkin, mutta yleistykseen ei ole varaa. Eihän Suomesta edes ole saatavilla tilastopohjaa kunnollisiin laajoihin ver-tailuihin, ja kansainvälisesti asiasta keskustellaan kriittisesti (Woolhandler & Himmelstein 2007). Tilaa-ja-tuottaja-malli on parasta ottaa käyttöön suomalaisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kuka sen on näyttänyt? Professori Paul Lillrank (2007) ottaa kriittisen kannan asiaan aiemman kauppa-ja teollisuusministeriön selvityksessä. Hallinto us-koi Uuden-Seelannin malliin aikanaan, mutta ei ole analysoinut tekijöitä, jotka saivat maan nope-asti ottamaan toisen kurssin jo kymmenen vuotta sitten (Kriebel 2001). Hallinnosta tulee vähitellen ideologiajohtaja, joka ei kestä vastaansanomista. Kriittinen arviointi hallinnon omista ideologiois-ta on kovin harvinaista (Virtanen 2008).

Milloin sektoritutkimuksesta ryhdyttiin puhumaan?

Tutkimuksen tarkastelukulmasta hallinto ja po-litiikka näyttävät helposti epä-älyllisiltä, epäana-lyyttisiltä ja päällepäsmäroiviltä. Ne ikään kuin ilmaantuvat ajoittain häiritsemään tutkimuksen vapautta päättää kohteistaan. Poliitiikan rakenteet ja mahdollisuudet jäävät etäisiksi ja hallinto ku-vastuu vain ikävänä byrokratiana.

Tutkimuksen keskeinen elementti on epävar-muus (Mela & Kivimaa 2008). Etsitään aina juu-ri tämän ajankohdan parasta tietoa tietäen, että se muuttuu ajan myötä. Oma alani, lapsitutkimus, on yksi esimerkki tästä. Välillä kaikki lapset pi-ti syöttää neljän tunnin välein: moderni tieto ta-voitti länsimaiset kasvattajat 1940-luvulla ja sai miljoonat äidit valtaansa. Välillä äidit syylliste-

tään lastensa ongelmista ja ”huono äitisuhde” riittää selitykseksi kaikkiin oireisiin. Korkeasuhdanteessa lapsien on hyvä päästä päivähoitoon, matalasuhdanne puhuu äidin tärkeästä roolista kotona lastensa hoivaajana. Tässä kosketellaan ihmisten syvimpiä tunteita tutkimuksen nimissä mutta peittäen epävarmuustekijät.

Politiikan ja hallinnon on vaikea käsitellä epävarmuutta. Ympäristötutkimus ja hyvinvointitutkimus ovat tästä esimerkkejä. Kun tutkimuskysymykset ovat monimutkaisia kokonaisuuksia, joissa kaikki vaikuttaa kaikkeen, ongelmiin ei voida pureutua vaikuttamalla vain yhteen osatekijään. Epävarmuutta halutaan yksinkertaistaa tai piilottaa se näkyvistä. Jos koko maailman tulisi toimia yhdessä voidakseen edes pyrkiä ratkaisemaan ilmaston lämpeneminen ja köyhyiden kasvu, ei toiminta enää olekaan niin helppo toteutettavaksi.

Sektoritutkimuksella on oma missionsa, ja se on ollut pari viime vuosikymmentä vastuutettuna sektoritutkimuslaitoksiksi nimetyille valtion tutkimus- ja kehittämislaitoksille (Taipale 2005). Missio on tuottaa päätöksenteon tueksi tarvittavaa tietoa. Vaikka viime vuodet erilaiset selvitysmiehet ovat saaneet tehtäväkseen käydä sektoritutkimuslaitosjärjestelmän kimppuun, missiota ei ole kyseenalaistettu. Päinvastoin se korostuu nykytilanteessa ja saa uusia ulottuvuuksia.

Päätöksenteon tueksi tarvittava tieto on hyvin monenlaista. Sen relevanssi syntyy yhteiskunnallisista tarpeista. Samalla tutkimustiedolla on itseisarvonsa. Se ei ole riippuvaista siitä, käytetäänkö sitä päätöksentekoon vai ei. Hyvän esimerkin antaa alkoholitutkimus, jonka tarjoama tietoaaines oli ja on kansainvälisesti erittäin korkeatasoista. Poliittisesti oli kuitenkin mahdotonta käyttää tuotua tietoa, koska paineet olivat kokonaan toisensuuntaiset hintapolitiikassa ja saatavuuden suhteen. Mitä tästä voidaan päätellä? Poliittisella päättäjällä oli legitiimi oikeus toimia vastoin parempaa (tutkimus)tietoa, mutta päätös ei toisaalta sano mitään tutkimuksen tasosta eikä mitätöi tutkimuksen arvoa. Asenteet voivat tosin synnyttää ilmapiirin, jossa tuntuu siltä, että Suomessa on liikaa alkoholitutkimusta.

Nyt valtavirtana on puhua tutkimuksen asiakaslähtöisyydestä tutkimuksen kelvollisuuden mittarina. EU:n puiteohjelmat ovat aina avoimesti läheneet alueen teollisuuden tarpeista. Tekniikan tutkimuksessa asiakaslähtöisyys helposti redusoi-
tuu tilaajan tarpeisiin vastaamiseksi, kansalaisten tai käyttäjien asiakkuus ei ole ollut kovin merkit-

tävää. Asiakaslähtöisyys on vaikea laji (Taipale & Hämäläinen 2007). Kun asiakaslähtöisyys on nostettu esimerkiksi KTL:n ja Stakesin fuusion johtotähdeksi, sitä on syytä pureskella tarkemmin. Sektoritutkimuksen mission sisältönä ja tiedonintressin tavoitteena on kuitenkin tuottaa myös sellaista tietoa, jota kukaan ei halua, ei tilaa käyttöönsä eikä maksa siitä. On suhtauduttava avoimesti negatiivisiin yhteiskunnallisiin trendeihin, on tiedettävä marginalisoituneiden ihmisryhmien elämisen edellytyksistä, on tutkittava kaupallisten intressien vaikutusta yhteiskunnallisiin ratkaisuihin, vaikka tilavia ”asiakkaita” ei aina löytyisikään.

Tietoyhteiskunta on mentaalinen projekti

Jos politiikka ”virkamiesmäistyy”, hallinto ideologisoituu ja tutkimus muuttuu asiakaslähtöiseksi, yhteiskunnallisen kehityksen suuntaa on aiempaa vaikeampi hahmottaa. Oman haasteensa tähän synnyttää Suomen tilanne eräänlaisena yhteiskunnallisen kehityksen kokeilupilottina, jossa meidän on avattava silmämme globaalille kehitykselle kohti uudenlaista tuotantomallia. Kutsun sitä tässä tietoyhteiskuntakehitykseksi, vaikka se voisi olla nimeltään tietämysyhteiskunta tai jokin muu.

Väitteeni on, että tietoyhteiskunta ei ole tietokoneita, kännyköitä eikä laajakaistayhteyksiä. Se on kokonaan mentaalinen ilmiö. Se on yhteiskunta, jonka pääomana on osaaminen, siis jokin aineetonta. Se on yhteiskunta, jonka tekijöiltä kysytään joustavuutta, luovuutta, innovatiivisuutta, sosiaalisia kontakteja, verkostointikykyä ja ennen kaikkea oppimisen mahdollisuuksia ja valmiuksia. Se on yhteiskunta, jossa osattomuus syntyy osaamisesta osattomaksi jäämisestä. Osaaminen ja oppiminen eivät ole vain yksilön ominaisuuksia, vaikka yksilöllä on oma osaamisensa. Oppimiseen tarvitaan ihmisiä ja ympäristö kaikkine sosiaalisine, kulttuurisine ja teknisine osatekijöineen. Sosiaalinen pääoma syntyy ihmisten välille luottamuksena ja verkostoina.

Suomen yhteiskuntakehitys tuo muassaan edelläkävijän ongelmat. Johtavia tietoyhteiskuntia maailmassa ovat sellaiset kolkat kuin Etelä-Korea, Singapore ja Hongkong, USA ja Pohjoismaat. Olemme kuitenkin kaikki samalla viivalla. Todelliseen koko yhteiskunnan kehittämiseen emme voi katsoa mallia mistään muualta. Ennen me

Suomessa teimme suunnilleen niin kuin Ruotsi oli tehnyt kymmenen vuotta aikaisemmin, mutta nyt Ruotsista ei ole meille apua. Etelä-Korea naapureineen taas on yhteiskuntarakenteeltaan aivan toisenlainen, idässä edetään talouden siivittämänä ilman kattavaa sosiaaliturvaa ja välittämättä eriarvoisuudesta ja köyhyydestä. Meidän pitäisi täällä kyetä ylläpitämään Pohjoismaiden yhteistä valttia, samanaikaista tasa-arvoa ja kilpailukykyä.

Mentaalinen pääoma on tietoyhteiskunnan pääomaa. Se ei kosketa vain yksittäisiä ihmisiä, vaan kokonaisia yhteisöjä, yhteiskuntia ja maita. Mielenterveys on taloudellinen ilmiö, ja talous edellyttää mielen terveyttä. Tietoyhteiskunnan kehitys ei vain vaikuta ihmisten mielen terveyteen, vaan enemmänkin päinvastoin: väestön mielen terveys vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen ja sen taloudelliseen kukoistukseen.

Mistä nyt löytyy tutkimusta? Hollannin sektoritutkimusneuvottelukunta teetti vuonna 2005 kattavan selvityksen Mental Capital (Weehuizen 2005). Tietoyhteiskunnan taloudessa työ muuttuu kaikilta osiltaan, organisaatioltaan, johtamiseltaan ja intensiteetiltään. Tämä kohdistaa sekä työntekijöihin että heidän esimiehinsä aivan uudenlaisia vaatimuksia. Vaatimukset ovat puhtaasti mentaalisia. Mielen terveydestä on tullut työn tekemisen edellytys ja työn tuottavuuden taakka. Työolosuhteet eivät saisi vaarantaa ihmisten mentaalista työkykyä, jos työvoimasta ja työn tuottavuudesta pidetään oikeasti huolta.

Työ on muuttumassa tietotyöksi ja ajattelutyöksi. Työntekijä tarvitsee ”digitaalista lukutaitoa, hybridiosaamista, metakognitiota ja horisontaalisen koordinaation taitoja” – monimutkaisia käsitteitä, joita on vaikea edes ilmaista suomeksi (Alasoini 2007). Vuorovaikutuksellisuuden ja dialogisuuden tarve kasvaa koko ajan. Työn vaatimuksissa yhdistyvät tehokkuus, laatu, joustavuus ja innovointikyky. Johtaminen muuttuu vaativammaksi. Työntekijältä odotetaan kokonaisvaltaista sitoutumista samalla, kun vankkaa pohjaa tai pysyvyyttä ei voida luvata. Tuottava tehdas lopetetaan ja tutkimusmarkkinoilla pätikäyläiset vaihtavat teemaa rahoituksen mukaan.

Lääketiede toimii usein eräänlaisena ”yhteiskunnallisen anteeksipyyntö” kanavana. Oikeaa yhteisöllistä ongelmaa ei ratkaista, joten joudutaan tukemaan yksittäisiä ihmisiä. Kun meillä oli kieltolaki, lääkärit kirjoittivat mielettömiä määriä alkoholia ihmisten sairauksien hoitoon. Kun abortti ei ollut laillinen, lääkärit löysivät nuoril-

ta naisilta runsaasti psyykkisiä ongelmia, jotka oikeuttivat toimenpiteen sairauden tai itsemurhan uhkan perusteella. 1970-luvun alussa Suomessa oli yli 5 000 nuorta naista vuosittain raskauden takia itsemurhan partaalla, uuden aborttilain tullessa ei yhtään. Kun työelämä on nykyisin kireää, ihmisten yksityiselämän ahdistus vuotaa yli sairauslomakäytäntöinä ja depressiolääkityksinä. Normaali suru on hävinnyt. Psykiatria muuttanut normaalin murheen sairaudeksi (Horwitz & Wakefield 2007).

Uskotaan, että markka on hyvä konsultti. Joillain alueilla se saattaa pitää paikkansa, mutta löytyy runsaasti esimerkkejä, jotka osoittavat aivan toista. Jos markka olisi ratkaiseva, ikääntymisen ilmiöt olisi otettu haltuun aikaa sitten. Globaali ”vanhustuminen” on ollut tiedossa vähintäänkin kolmekymmentä vuotta, oikeastaan viisikymmentä vuotta. Silti esimerkiksi Bernd Marin ja Ashgar Zaidi (2007) toteavat arvioidessaan YK-Euroopan alueen politiikkoja, että koko alueella vallitsee eriparisuus tilanteen vaatimusten ja poliittisten toimien välillä. Tämä näkyy talouden ja sosiaalisen välisenä juopana, epäonnistumisena työurien ratkaisevassa pidentämisessä ja kaikkialla pitkäaikaishoidon ongelmina.

Martin Knappin ryhmä rakentaa mielen terveytyksen ekonomiaa. Ryhmä on vertaillut mm. 23 Euroopan maan tilannetta saadakseen vastauksia poliittisesti kuumiin kysymyksiin (McDaid & al. 2007). Päättäjät haluavat tietää, kannattaako mielen terveyteen panostaa, miten suhtautua uusiin hyvin kalliisiin lääkkeisiin, miten taata tasa-arvo palveluissa ja millaisia taloudellisia kannustimia voitaisiin rakentaa palvelujärjestelmiin. Todellisuus on aika ankea. Kaikki Euroopan ja myös EU:n maat rahoittavat mielen terveyttä alle tarpeen johtuen omasta sosiaalishistoriastaan ja poliittisista preferensseistä. Siirtyminen avohoitoon, ”community care”, sujuu huonosti, koska kokonaisvastuuta ei ole yhdellä taholla, vaan toiminnallinen ja budjettitilanne hyödyttävät tai kuormittavat eri lailla toimijoita. Ei kukaan säästä toisen tasuun tietoisesti! Kustannukset sen sijaan siirtyvät vaivatta perheiden taakaksi, työelämän ongelmiksi tai vakuutusjärjestelmän maksettavaksi.

Ongelmallisinta on, että mielen terveyden edistämisen talous ei ole kehittynyt. Vain harvoista, irrallisista toimista tiedetään jotakin konkreettista. Alueella, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen, ei riitä, että tunnetaan hoitamattoman ADHD:n kustannuksia. Tutkimuksella on paljon haasteita edessään.

Tietoyhteiskunnan mielenterveyskysymykset

Tietoyhteiskunnassa mielenterveyskysymykset saavat aivan uuden ulottuvuuden. Osaaminen, oppiminen ja oppimisen edellytykset ovat pien-
nen maan ainoa tie eteenpäin.

Lapset ovat tulevaisuuden voimavara, joten heihin pitäisi sijoittaa (Qvortrup & al. 1994). Millainen on lapsuus tietoyhteiskunnassa? Se ei ole vielä jäsentyneesti näkyvissä. Sen osatekijöitä on tunnistettavissa, mutta kokonaisuudesta on vaikea saada otetta. Lapsuuden tutkimus on siirtymässä yhä enemmän ekologiseen suuntaan. Tarkastelun kohteeksi – ja yhtä hyvin tarvittaessa puuttumisen tai hoidon kohteeksi – otetaan ne monenlaiset kasvuympäristöt, joissa lapsi elää. Kodin ja vanhempien lisäksi tulevat sukulaiset, toiset lapset, päivähoitoympäristö, koulu, laajempi asuinyhteisö, kotikaupunki, synnyinmaa ja lopulta koko globalistuva maailma. Kasvuympäristö voi olla kulttuurinen, etninen ja sosiaalinen. Nykyisin media ja verkkomaailma tarjoavat lapselle omanlaisensa kasvuympäristön (Koivusalo-Kuusivaara 2007).

Suomalaiset lapset kasvavat ympäristössä, joka tarjoaa suurimmalle osalle paremmat kasvuedellytykset kuin yhdellekään aiemmalle sukupolvelle. Lapsemme ovat toivotumpia, terveempiä, rakastetumpia ja hoivatumpia kuin koskaan aikaisemmin: puhutaan jopa curlingvanhemmista, jotka lakaisevat pienimmätkin nyppylät lastensa etenemisen tieltä (Eberhardt 2006). Koko kansan korkea, yhä nouseva koulutustaso antaa edellytykset vertaansa vailla olevaan huolenpitoon ja hellyyteen. Samanaikaisesti erot lasten välillä kasvavat. Pieni mutta kasvava vähemmistö lapsia, joka jää jälkeen kehityksestä, jää vailla tietoyhteiskunnan hedelmiä. Vanhemmat ovat elämän kolhimia, he ovat olleet sitä ehkä jo sukupolvien kierreessä. Oma vanhemmuus ei riitä antamaan lapselle, vaan vain ottamaan itselle. On alkoholismia, psyykkistä sairautta, köyhyyttä, epävakautta asemaa työmarkkinoilla ja riittämätöntä koulutusta tarttua tietoyhteiskunnan vaatimuksiin.

Miten tarjota lapsille rakastavaa ympäristöä poliittisesti tai hallinnollisesti? Miten terveyskasvatus tai mielenterveyden edistämisen keinot ulottuvat koko lapsiväestöön? Arvannette vastaukseni. Hyvä varhaiskasvatus voi ulottua lasten elämään laajamittaisesti. Varhaiskasvatus ei ole opetusta, vaan se tarjoaa lapselle ympäristön, jossa

kasvu ja kehitys voivat tapahtua lapsen omaa yksilöllisyyttä kunnioittaen. Lapsi kasvaa arjessa, arjen rutiinit antavat hänelle perusturvallisuuden, arjen ilot ja ihmeet antavat hänelle esteettisiä, eettisiä ja intellektuaalisia virikkeitä. Suomalainen päivähoito on elinkeinoelämän tuki ja perheiden turva. Kunnat, jotka näkevät sen vain osana opetustointia, ovat vaarassa tehdä lapsilleen karhunpalveluksen.

Työ ja perhe

Kaikkein suurin tietoyhteiskunnan haaste on työn ja perheen yhteensovittaminen. Pienten lasten vanhemmat tekevät edelleenkin eniten ylitöitä, etenkin isät. Päivähoidon tarve viikonloppuisin ja iltaisin kasvaa. Totaalista työlle omistautumista pidetään ihanteena. Ja välineet tekevät meistä aina saavutettavissa olevia.

Mistään emme voi katsoa mallia työn ja perheen yhteensovittamiseen. Teolliset mallit eivät kelpaa. Kansainvälistä tietoyhteiskunnan toimintamallia ei ole olemassa. Yksikään maa ei suoriutu kunnialla tästä tehtävästä, eivät edes meitä hyvinvointipoliittisesti lähellä olevat, kuten Ruotsi tai Kanada. Työn ja perheen yhteensovittaminen ei suju missään maailmassa, ja kuitenkin se on kehityksen kulmakivi. Suuressa kanadalaisessa väestötutkimuksessa on juuri osoitettu (Wang & al. 2008), että työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmat aiheuttivat suuremman riskin mielenterveyden ongelmien kannalta kuin työpaikalla koettu stressi.

Jos osaaminen on tärkeätä, niin osaamisen edellytysten turvaaminen tuleville sukupolville on jokaisen tietoyhteiskunnan ykköstavoite. Tällä hetkellä tietoyhteiskunta kohtelee vielä työvoimaansa kuin teollisuusyhteiskunta aiemmin. Ulos ne, jotka eivät suoriudu! Ihmisiä poltetaan loppuun, nuorista otetaan kaikki säälimättä irti, ja kuoret heitetään pois. Ihmisen mentaalinen kapasiteetti on vaihteleva: välillä on huippuvaiheita, välillä tarvitaan vetäytymistä, uusiutumista ja innovoimista. Työelämään panostaminen mentaalisesti on aivan toista kuin teollisuusyhteiskunnan mekaanisen, toistuvan työn oppiminen ja suorittaminen. Mittarit on tehtävä uusiksi ja johtamisen on muututtava.

Aikuisten työelämän vaatimukset kävelevät yli perheen tarpeiden. Ei turhaan puhuta elämän ruuhkavuosista, jolloin nuoren parin pitää rat-

kaista kaikki elämän ongelmat samanaikaisesti. Pitää rakentaa parisuhde ja vanhemmuus, saada kiinni urasta ja ammatista, profiloitua osaajana ja selviytyä taloudellisesti perheen perustamisesta ja asunnon hankkimisesta.

Työn ja perheen yhteensovittaminen on ratkais-tavissa, sen ovat monet Stakesinkin tutkimukset osoittaneet ja jopa tavalla, joka parantaa yritysten ja työpaikkojen tuottavuutta. Tässä voisi olla riit-tävän kunnianhimoinen tavoite nouseville tieto-yhteiskunnille: miten varmistaa jatkossakin parhaat osaajat suojelemalla lasten kasvuedellytyksiä. Muuten tänään syödään tulevaisuuden toiminta-edellytyksiä.

Löytävätkö innovaatiopolitiikka ja mielenterveyspolitiikka toisensa?

Kun viime vuosituhannen lopussa määriteltiin suomalaista innovaatiopolitiikkaa, se hahmottui tiede- ja teknologiapolitiikkana. Ensisijainen tehtävä oli tukea kansainvälistyviä yrityksiämme ja kilpailukykyä sen kautta. Innovaatio-sanalla oli yksinomainen tekninen kaiku, joten yhteiskunta-tieteilijät vierastivat sitä. Saman tiede- ja tekno-logiapolitiikan osana koulutuspolitiikan tehtävä oli tukea yliopistoja. Se tehtiin varsin kansallisesta näkökulmasta, vaikka kansainvälistymisen tarpeet tunnistettiin. Hyvinvointipolitiikka taas redusoitui vastaamaan kansalaisten tarpeisiin kotimaan kamaralla, etäisenä tiede- ja teknologia-politiikan maailmalle. Poliittikalohkoilla ei ollut paljoakaan yhteyksiä toistensa kanssa. Mielenterveyspolitiikka on puolestaan joutunut kamppai-lemaan paikastaan hyvinvointipolitiikan sisällä, eikä sen asema ole koskaan ollut vahva. Se on ollut näkymättömissä omiensa joukoissa.

Hyvinvointisektori on lämmitelty suhteitaan innovaatiopolitiikkaan vuosikymmenten aikana. Samalla sen oma asema on muuttunut. Hyvinvointivaltion rakennusaikana sosiaaliturvalla ja palveluilla oli suosituimmuusasema, jonka ne menettivät laman myötä. Investoinneista tuli kuluja, julkisista palveluista ja ikääntyvistä kansalaisista taakka. Hyvinvointipolitiikan keskustelu-suhde nousevan, toimistaan varman teknologia-politiikan kanssa muuttui haastajasta altavastaa-jaksi. Hyvinvointiklusteri oli yksi niistä käsittei-tä, joiden avulla yhteistä ymmärrystä rakennet-tiin kymmenen-viisitoista vuotta sitten. Etsittiin win-win-tilanteita, joissa palvelut, tutkimus ja in-

novaatiot – tuotteet – löytäisivät toisensa. Julki-nen sektori ja sen palvelut olisivat osaltaan luo-massa markkinoita tasaveroisena partnerina. Mo-net esteet olivat kuitenkin etenemisen tiellä ja so-siaaliset innovaatiot ilmaantuivat keskusteluun kovin myöhään (Taipale & Hämäläinen 2007).

Teknologiapolitiikan toimijat ovat tunteneet vetoa hyvinvointisektorille, erityisesti terveyden-huoltoon. Terveysmarkkinat tuottavat maailmal-la nopeasti kasvavaa teollisuutta, johon juristit ja ekonomistit kohdistavat katseensa. Työ- ja elin-keinoministeriö, Sitra ja Tekes ovat voimaperäi-sesti markkinoineet tuloaan palvelusektorille osajina. Vähäinen toimialan tuntemus on anta-nut pohjaa helpoille lupauksille tuottavuuden ja laadun nopeasta kohenemisesta. Tilanne on kui-tenkin tasaantunut, kun saavutettua edistystä on arvioitu ja arvioinnit ovat paljastaneet sektorien välisen yhteistyön välttämättömyyden.

Innovaatiopolitiikka muuttuu koko ajan glo-baalistuvassa maailmassa. Sen on rakennuttava uuteen, globaaliin toimintaympäristöön. Vanha toimintatapa osoittautuu ahtaasti rajatuksi, eikä riitä enää nykytilanteessa. Nyt kysytään jopa, mi-kä on kansallisen järjestelmän rooli, kun arvoket-jut muuttuvat yhä enemmän globaaleiksi.

Hyvinvointipolitiikan on otettava kumppa-nuus innovaatiopolitiikkaa rakennettaessa. Glo-baali sosiaalipolitiikka, joka vielä kymmenen vuotta sitten näytti akateemiselta utopiaraken-teelta (Deacon & al. 1998), on tänään vaka-van kansainvälisen huomion kohteena. Puhe on muuttunut YK:n areenoilla, joilla pohditaan, mi-ten kansakunnilla ei enää voi olla varaa olla jär-jestämättä sosiaaliturvaa kansalaisilleen. Ilman jonkinasteista näkemystä globaalista sosiaalipo-litiikasta innovaatiopolitiikka toimii vain kansal-lisen edun nimissä välittämättä muusta maail-masta: toimintamalli, joka helposti kostautiluu. Innovaatiopolitiikan käsitteen on laajennuttava ihmisten hyvinvointiin, tarpeisiin ja vaatimuk-siin päin. Keskittyminen tieteeseen ja teknologi-aan ei enää riitä, vaan tarvitaan lisää kyvykkyyttä käyttäjien tarpeiden tunnistamisessa ja ymmär-tämisessä.

Hyvinvointipolitiikka, koulutuspolitiikka ja tiede- ja teknologiapolitiikka kohtaavat nyt uu-dessa tasaveroisessa asetelmassa. Innovaatiopo-litiikkaa kehitellessä hyvinvointi tarjoutuu ensiki-sin taloudellisen kasvun perustaksi ja edellytyk-seksi. Hyvinvointipolitiikka voi toisekseen toimia innovaatiopolitiikan uuden uskonkappaleen, vuo-

rovaikutuksellisen toiminnan (DUI:n, Doing Using Interacting) tulkkinä ja osajana kansalaisten tarpeiden tunnistamisessa ja osallisuuden luomisessa. Mutta sen on oltava myös partnerina tulevia suuntaviivoja luotaessa. Kun Suomi rakentaa tänä vuonna omaa kansallista innovaatiostrategiaansa, kaikki osatekijät on syytä saada mukaan.

Mielenterveyspolitiikan pitää nyt ottaa paikkansa! Mielenterveys on tietoyhteiskunnan työn tuottavuuden, tehokkuuden ja vaikuttavuuden ytimessä. Se on toisaalta taloudellisen kasvun, kil-

pailukyvyn ja menestyksen lähde, toisaalta ihmisten äänen esiin tuoja, ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin suojelija sekä lasten ja perheiden tukija.

Kaiken taloudellisen kasvun tavoitteena on ihmisten suurempi hyvinvointi, joka tietoyhteiskunnassa korostaa mentaalista tilaa. Innovaatiopolitiikan ja mielenterveyspolitiikan on siis löydettävä toisensa ja suuntauduttava yhdessä kohti parempaa tulevaisuutta.

KIRJALLISUUS

- ALASOINI, TUOMO: Turvallisuus ja jatkuvuus turbulentissa ympäristössä. Esitelmä seminaarissa 11.12.2007
- DEACON, BOB & KOIVUSALO, MERI & STUBBS, PAUL: Aspects of Global Social Policy Analysis. Helsinki: Stakes, 1998
- EBERHARDT, DAVID: I trygghetsnarkomanernas land. Stockholm: Prisma, 2006
- ESKOLA, JARKKO: Marginaalista terveystalouden keskiöön? Tuhat sanaa mielenterveydestä. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti (2007): 3, 191–193
- HORWITZ, ALAN V. & WAKEFIELD, JEROME W.: The Loss of Sadness. How Psychiatry Transformed Normal Sorrow into Depressive Disorder. Oxford University Press, 2007
- KOIVUSALO-KUUSIVAARA, RAISA: Lapset, media ja symbolinen vuorovaikutus. Helsinki: Helsingin yliopiston viestinnän laitos, 2007
- KRIEBLE, TODD: Mental Health in New Zealand, Reforms and Resources. Psychiatric Reforms and New Resources. Psykiatrian yhteistyö ry., 2001
- LEHTONEN, JOHANNES & TAIPALE, VAPPU (siht.): Mielenterveystutkimuksen tausta, nykytila ja tehtäväkenttä Suomessa. Helsinki: Suomen Akatemia, 1976
- MARIN, BERND & ZAIDI, ASHGAR: Mainstreaming Ageing. European Centre Vienna. Ashgate, 2007
- MCDALD, DAVID & KNAPP, MARTIN & MEDEIROS, HELENA & THE MHEEN GROUP: Mental Health and Economics in Europe. Eurohealth 13 (2007): 3, 1–6
- MELA, HANNA & KIVIMAA, PAULA: Tieteen ja politiikan monimutkainen suhde. Tieteessä tapahtuu 26 (2008): 2, 33–38
- MILLER, GREG: The Unseen: Mental Illness's Global Toll. Science 311 (2006), 458–465
- QVORTRUP, JENS & BARDY, MARJATTA & SGRITTA, GIOVANNI & WINTERSBERGER, HELMUT (eds): Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics. European Centre Vienna. Avebury 1994
- TAIPALE, ILKKA: Mielen sairaut ja palveluasunnnot. Selvitysmiehen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1998:32
- TAIPALE, VAPPU: Mielekäs elämä. Sosiaali- ja terveysministeriö, työryhmämuistioita 1996:20
- TAIPALE, VAPPU: Kohti ongelmakeskeistä sovellettua tutkimusta. Suomen Akatemian historia II. Helsinki: SKS, 2005
- TAIPALE, VAPPU: Jättiläisten suudelma. Yhteiskuntapolitiikka 73 (2008): 1, 1–2
- TAIPALE, VAPPU & HÄMÄLÄINEN, HANNU: Kertomuksia sosiaalisista innovaatioista. Helsinki: Stakes, 2007
- WANG, JIANLI & LESAGE, A. & SCHMITZ, N. & DRAPEAU, A.: The relationship between work stress and mental disorders in men and women: findings from a population based study. J Epid Commun Health 62 (2008), 42–47
- VIRTANEN, PETRI: Hallinnon kehittäminen valtionhallinnossa. Esitelmä Finwin-seminaarissa 31.3.2008
- WEEHUIZEN, RIFKA: Mental Capital. An exploratory study of the psychological dimension of economic development. Den Haag: COS, 2005
- WOOLHANDLER, STEFFIE & HIMMELSTEIN, DAVID U.: Competition in a publicly funded healthcare system. BMJ 335 (2007), 1126–1129.